

Summary

It has been found the essence of concept of future young bachelors of financial and economic profile for professional self-improvement. There have been determined appropriate components of professional readiness.

Key words: readiness to professional self-improvement, future financial and junior bachelor of economics, performance readiness specialist.

УДК:37:37.01463+351/354

С. В. Воронова,
кандидат педагогічних наук
(Одеський обласний інститут
удосконалення вчителів)

**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ
НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ: ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІСТЬ**

Постановка проблеми. Визначним чинником демократичних перетворень в українському суспільстві є зміна способу мислення громадян, їхніх ціннісних орієнтацій. Саме освіта визнається однією з основ демократії в усьому світі. Досконалої демократії не існує, як не існує і досконалого навчального закладу. У закладах освіти існує жорстка централізація; забюрократизованість; недофінансування; недовіра до учасників навчально-виховного процесу (директора школи як відповідального менеджера і господарника; вчителів як професіоналів; учнів та їхніх батьків як замовників і партнерів освіти); відсутня шкільна автономія. Загальноосвітній навчальний заклад, який розвивається на ґрунті демократичних принципів, забезпечує формування активних громадян, що розділяють демократичні цінності, генерують атмосферу щастя і творчості. Навчання в такому закладі освіти є більш приємним і продуктивним. Саме тому ключовим завданням реформування національної системи освіти стає зміна засад управління і запровадження його державно-громадської моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовний аналіз наукової літератури свідчить про те, що питанням запровадження державно-громадського управління освітою приділяється певна увага. Науковці досліджували: питання державної освітньої політики й управління освітою, залучення громадськості до управління (Б. Гранже, Л. Зязюн, К. Корсак, Н. Лавриненко); окремі методологічні проблеми вдосконалення процесів взаємодії влади із громадськістю (В. Бакуменко, О. Галацан, В. Кампо, В. Куйбіда, Ю. Лебединський, В. Луговий, В. Ребало, В. Скуратівський, В. Смоліков, Ю. Сурмін, В. Токовенко); значущість різного роду самодіяльних, соціальних структур у відтворенні демократичного порядку в суспільстві (А. Токвіль, М. Вебер); проблеми розробки соціально-педагогічних основ управління освітою регіону, моделювання та проектування розвитку регіональної освіти (Г. Єльнікова, Л. Карамушка); теоретичні та практичні аспекти діяльності регіональних органів управління освітою (М. Дарманський, Д. Дейкун, П. Дроб'язко, Г. Єльнікова, О. Зайченко, Л. Калініна, М. Кондаков, А. Мазак, Г. Сурмило, Г. Федоров, П. Худомінський); проблеми вдосконалення системи управління

загальноосвітньою школою (Л. Даниленко, Ю. Конаржевський, В. Маслов, Н. Островерхова, М. Сунцов); створення та вдосконалення моделей державно-громадського управління освітою (А. Грабовський, І. Довбиш, Г. Єльнікова, О. Зайченко, М. Комарницький, В. Пікельна); теоретичні та практичні аспекти державного управління освітою в європейських країнах (А. Василюк, Л. Гаєвська, Я. Гречка, Ч. Гріг, Л. Гриневиц, Дж. Протро); вироблення та апробація практичних рекомендацій щодо діяльності органів державно-громадського управління освітою на різних рівнях його реалізації (В. Бочкарьов, Т. Лукіна, С. Майборода, І. Надольний, Ю. Оболенський, А. Пінський, Н. Протасова, О. Седельніков) [1; 3; 4; 6; 7; 9; 10; 11; 14; 15].

Мета статті – проаналізувати періоди розвитку державно-громадського управління освітою, визначити шляхи впровадження демократичних основ у закладах освіти та надати рекомендації керівникам загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) щодо вдосконалення моделі державно-громадського управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період соціально-економічних зрушень у суспільстві, які виводять його на якісно новий етап розвитку й одночасно спонукають до глибоких реформ, особливо відчутним є необхідність осмислення значення державно-громадського управління шкільною освітою в історичному вимірі.

Ураховуючи концепцію Е. Тоффлера [16, с. 38] про три хвилі розвитку людської цивілізації (аграрну, індустріальну, постіндустріальну), загальні закономірності розвитку суспільства і держави, види управління освітою, можна виокремити п'ять етапів розвитку системи управління освітою в Україні: перший етап (з моменту формування первісної общини до IX ст.) пов'язаний зі становленням самої освіти як соціального інституту; другий етап – з IX ст. до другої половини XVIII ст.; третій – з другої половини XVIII до початку XX ст.; четвертий – період 1917-1991 рр.; п'ятий етап – з серпня 1991 р. по теперішній час. Розглянемо кожний з етапів більш детально.

На першому етапі процесу виховання й навчання характерні форми тваринного світу. Але з формуванням родоплемінного ладу ці процеси набувають більш самостійного значення й починають існувати як окрема освітня функція. На початку цього етапу суб'єктами навчання й виховання молодого покоління були всі члени первісної общини. Ці процеси мали наслідувальний характер, оскільки реалізовувалися безпосередньо в процесі трудової та побутової діяльності – всі члени общини навчалися й виховувалися однаково. Отже, протягом усього першого етапу панували сімейна та групова (колективна) саморегуляція, суб'єктами якої виступали сім'я, члени роду, збори членів племені [10, с. 17-19; 12, с. 8-10].

На другому етапі держава перетворилася на головного суб'єкта освітньої політики, і характерною рисою системи освіти стала множинність суб'єктів управління. Організовували заклади освіти й управляли ними магістрати, церква, громадські об'єднання. Велику роль продовжувала відігравати сімейна та групова (колективна) саморегуляція, суб'єктом якої виступали члени родини. Із середини XIV ст. відбулося впровадження громадського управління школою – громадськими інститутами були волосні общини, до складу яких входили селянські громади, що склалися з голів дворогосподарств з їх майном. На чолі сільського уряду стояли отамани, які

були представниками громади й посередниками між селянами й панами, агентами уряду, а також його судово-адміністративними органами. Громади організували освіту на селі: за необхідності будували й ремонтували за власні кошти школи, утримували вчителів [5, с. 17]. У XVI ст. на Україні з'явилися братські школи, що створювались на демократичних засадах, причому їх ректори, вчителі та громадські спостерігачі обиралися загальними зборами. Кожен член громади міг ознайомитися з роботою школи [5, с. 21].

Третій етап – це розвиток індустріального суспільства, активізація товарно-грошових відносин, зростання торгівлі й промисловості, формування розгалуженого державно-адміністративного апарату абсолютистських монархій. Стара модель школи, що тісно пов'язана з церквою, уже не відповідала вимогам часу, і церква поступово втрачала монополію на організацію освіти. Тому характерною рисою цього етапу є перехід до формування загальнодержавної системи освіти на світських засадах і створення відповідного державного шкільного законодавства. Поступово формувалися дві основні системи державного управління освітніми процесами: англосаксонська державно-громадська, автономістська модель (Англія, США) і жорстко централізована модель управління (Австрія, Прусія, Франція). За англосаксонської моделі управління навчальними закладами здійснювали вибрані громадою ради, шкільні комітети, а також значною мірою – місцеві структури самоврядування. Відтак, закладалися традиції шкільного самоврядування з відсутністю жорсткої державної стандартизації освіти й широким різноманіттям організаційних форм, програм, шкіл. За континентальної моделі всі вищі, середні, а часто й початкові навчальні заклади вважались державними, адміністратори й викладацький корпус мали статус державних службовців і призначалися урядовими структурами. Основні рішення приймалися на державному рівні й були обов'язковими до виконання, загальне керівництво здійснювало міністерство освіти, яке через свої місцеві органи контролювало дотримання існуючих стандартів і норм [13, с. 119-120].

На четвертому етапі розвитку системи управління освітою державно-громадське управління було широко представлене діяльністю шкільних і попечительських рад, які мали досить значні повноваження і авторитет. Про це свідчить той факт, що почесні попечителі та доглядачі закладів освіти мали статус державних службовців [8]. 1917-1919 рр. вважаються періодом становлення і розвитку основ Українського демократичного правового управління освітою. Системі державного управління освітою були притаманні певна демократичність, гуманність, громадсько-державний характер, колегіальність, фінансово-громадська самостійність. Органи державного управління освітою приділяли увагу реформуванню системи управління освітою ("План управління освітою в Україні"), а не реформуванню змісту, форм і методів організації навчального процесу. Питання ж якості освіти та управління нею взагалі не було в полі їх уваги.

У цей період Центральна Рада, повітові й губернські земства, міські думи, просвіти, вчительські організації вкладали свої кошти в потреби школи, очолювали освітній рух, утворювали товариства, що мали свої статuti. Важливим є те, що утворювались вони при окремих училищах, гімназіях, ліцеях, вищих навчальних закладах. На початку 20-х рр. XX ст. активна

діяльність Народного комісаріату освіти з відродження національної школи, ліквідації неграмотності населення зумовила залучення в освіту громадських сил, національну інтелігенцію, що поступово сприяло появі громадсько-педагогічного руху. Однак наприкінці 20-х рр. XX ст. відбувається уніфікація системи освіти в Україні, ліквідується виборність службових осіб для запровадження єдиначальності, затверджуючи централізовану командно-адміністративну систему управління освітою. Прийняті в 1922 р. Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом (ВУЦВК) “Кодекс про народну освіту” і “Тимчасове положення про вищі навчальні заклади” встановлювали централізовану систему управління навчальними закладами. Радянська школа була покликана готувати людину до життя саме в умовах жорсткого підпорядкування державі. Тому вона була побудована на тих самих принципах, що і держава. Відповідно учні, педагоги та батьки не могли суттєво впливати на шкільні порядки та функціонування школи за адміністративно-бюрократичного управління на всіх ієрархічних рівнях.

Початок п'ятого етапу розвитку системи управління освітою в Україні характеризується складними політичними, економічними, соціальними умовами. Поштовхом до виникнення нових підходів до розуміння управління стало прийняття у 1991 р. Закону України “Про освіту”, у статтях якого визначені засади переходу від традиційної до державно-громадської системи управління. Закон забезпечив теоретичні засади такого переходу: утвердження академічних свобод, поява приватних освітніх закладів. Закон підтвердив необхідність оновлення механізмів фінансування й управління освітою. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) (1993 р.), Національна доктрина розвитку освіти України (2002 р.), Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 роки розкривають засади переходу до державно-громадської системи управління шляхом чіткого розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління; активізації участі батьків, зацікавлених сторін, піклувальних та інших рад, меценатів, громадських організацій, фондів, засобів масової інформації в освітньому процесі закладів освіти. Для України актуальним залишається процес децентралізації управління освітою, розширення автономії навчальних закладів, наближення їх до місцевого оточення, розвитку співробітництва навчальних закладів і громадських організацій.

Система державно-громадського управління освітою формується за рівнями. Відповідно до Закону України “Про освіту” в управлінні освітою України діють чотири рівні: всеукраїнський, регіональний, муніципальний та інституційний. Органи державного управління кожного рівня і відповідні їм органи громадського управління (самоврядування) державно-громадської моделі управління освітою представлені таким чином:

– на *всеукраїнському рівні*: Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки, Всеукраїнський з'їзд працівників освіти, Колегія Міністерства освіти і науки; Громадські ради, Всеукраїнська асоціація батьків, Всеукраїнська рада старшокласників;

– на *регіональному рівні (на рівні області, міста)*: адміністрація області (міста); департамент (управління) освіти області (міста); колегія обласної державної адміністрації; колегія департаменту (управління) освіти

області (міста); Громадська гуманітарна рада; рада керівників освітніх установ; Об'єднання батьків школярів області (міста); рада органів учнівського самоврядування;

– на *муніципальному рівні (на рівні району)*: адміністрація району; управління (відділ) освіти району; колегія районної державної адміністрації; колегія районного управління (відділу) освіти; Громадська гуманітарна рада району; рада керівників освітніх установ району; рада голів шкільних батьківських комітетів; рада органів учнівського самоврядування;

– на *інституційному рівні (на рівні закладу освіти)*: директор школи, адміністрація школи; загальношкільна конференція; рада школи; педагогічна рада; шкільний і класні батьківські комітети; методичні комісії (об'єднання) педагогів, піклувальна рада, учнівське самоврядування.

Слід зазначити, що на сучасному етапі в Україні процес впровадження державно-громадського управління забезпечує розвиток демократії в закладі освіти. Демократичність в управлінні закладом освіти складається з урахування прав учасників навчального-виховного процесу, розширення їх можливостей і залучення адміністрації школи, вчителів, учнів, їхніх батьків до ухвалення ключових управлінських рішень з розвитку та життєдіяльності школи. Відкритий і демократичний підхід є єдиним шляхом забезпечення успішного і сталого управління сучасним закладом освіти.

Демократичне управління закладом освіти має певні переваги, а саме: зміцнює дисципліну (довіра до учнів збільшує їхню відповідальність і, як наслідок, забезпечує прийняття зрілих рішень; управління, засноване на довірі, має стійкіший характер, ніж керівництво на основі погроз); підвищує рівень навчання (у вчителів більше свободи у виборі методів роботи і змісту навчання; учню надається значна свобода вибору, що покращує його власну мотивацію до навчання); знижує рівень конфліктів (на засадах демократії запроваджується взаємна повага і взаєморозуміння); робить заклад освіти конкурентоспроможним (децентралізація шкільного управління і конкуренція між школами надає можливість закладу освіти залучати більше учнів за рахунок урахування їхніх побажань і вимог щодо навчання); забезпечує майбутнє існування стійких демократій (учні стають більш впливовими, вчать відповідальності).

Загальноосвітній навчальний заклад, що працює на засадах демократії, – це заклад освіти, що задовольняє потреби громадян відповідної території в здобутті повної загальної середньої освіти; забезпечує єдність навчання і виховання; розробляє та реалізує варіативну складову змісту загальної середньої освіти; створює науково-методичну і матеріально-технічну базу для організації та здійснення навчально-виховного процесу; забезпечує відповідність рівня загальної середньої освіти Державному стандарту загальної середньої освіти через співуправління за активної участі громади.

Упроваджуючи державно-громадське управління керівнику закладу освіти слід ураховувати принципи управління (див. рис. 1).

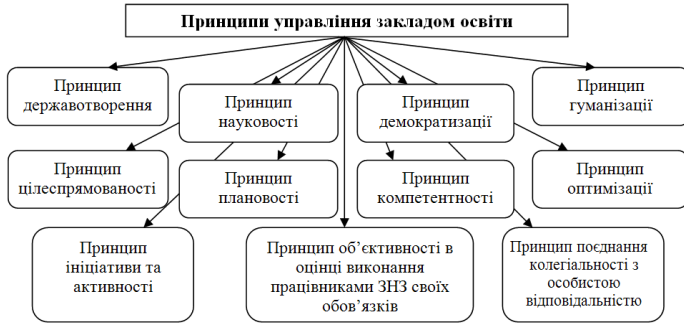

Рис. 1. Принципи управління закладом освіти

Аналізуючи рис. 1., слід зазначити, що *принцип державотворення* забезпечує відповідність діяльності всіх ланок закладу освіти процесам ствердження та розвитку державності України, з одного боку, та міжнародним стандартам, з іншого; *принцип науковості* передбачає врахування під час організації навчально-виховного процесу досягнень педагогіки, психології, методик викладання навчальних предметів, фізіології, гігієни, кібернетики та інших соціальних наук; *принцип демократизації* полягає у врахуванні керівником думки членів педагогічного колективу, батьківської громадськості та учнів під час вирішення проблем роботи закладу освіти, систематичному звітуванні про власну діяльність перед працівниками закладу освіти та громадою; *принцип гуманізації* вимагає створення людських стосунків у ланках взаємодій на різних рівнях: адміністрація – вчителі, учні, батьки, вчителі – учні, батьки; вчителі – учні; учні – учні; учнівське самоврядування – рядові вихованці; батьки – діти; передбачає формування гуманної особистості гуманними методами; *принцип цілеспрямованості* передбачає постановку перед педагогічним та учнівським колективами близької, середньої й далекої перспектив, розв'язання конкретних завдань для їх досягнення; *принцип плановості* вимагає чіткого перспективного та щоденного планування усіх напрямів навчально-виховної, організаційно-господарської діяльності закладу освіти з урахуванням його умов і можливостей; *принцип компетентності* передбачає, що всі педагогічні та інші працівники закладу освіти володіють високим рівнем професійної підготовки, старанно виконують службові обов'язки, мають загальну ерудицію, високий рівень професіоналізму, вміють творчо розв'язувати складні педагогічні завдання; *принцип оптимізації* надає можливість створити в закладі освіти відповідні умови для забезпечення його працівникам можливостей ефективною діяльності; *принцип ініціативи та активності* передбачає наявність означених якостей у керівництві закладу освіти і створення умов для творчих пошуків усіма педагогічними працівниками; *принцип об'єктивності в оцінці виконання працівниками закладу освіти своїх обов'язків* забезпечує систематичний контроль за діяльністю працівників закладу, об'єктивну оцінку її результатів, гласність та врахування думки педагогічного колективу; *принцип поєднання колегіальності з особистою*

відповідальністю – директор закладу освіти несе абсолютну відповідальність за навчально-виховну діяльність перед державними органами; у процесі прийняття важливих рішень з питань управління діяльністю закладу освіти, зобов'язаний враховувати думку членів колективу, якщо вона не суперечить законам України [2, с. 131].

Також слід ураховувати причини, що перешкоджають розвитку державно-громадського управління освітою: відсутність законодавчої та нормативної бази, що регламентує правові механізми створення державно-громадської системи управління освітою; недостатність наукових розробок щодо основ організації державно-громадського управління освітою; авторитарність значної частини керівників і їх низький професійний рівень з питань демократичного устрою системи управління освітою; відсутність соціально-економічних стимулів і низький рівень правової свідомості значної частини учасників освітнього процесу, що перешкоджає набуттю ними визначених законом прав на участь в управлінні освітніми установами та системами.

Висновки. В Україні реформуванням управління освітою мають займатися і нести за це відповідальність як органи державного управління всіх рівнів, так і загальноосвітні навчальні заклади, наукові установи, органи громадського самоврядування. Головною умовою вирішення завдань, поставлених перед сучасною освітою, є створення цілісної системи управління освітою в Україні, якій були б властиві гнучкість, демократизм, динамізм, мобільність, здатність до самоорганізації. Лише поєднання зусиль держави та громади як рівноправних партнерів у створенні стратегій реформування освітнього процесу, забезпеченні контролю його якості, посиленні соціального захисту усіх учасників навчально-виховного процесу, підготовці компетентних кадрів може забезпечити повноцінне та всебічне розв'язання проблем державно-громадського управління в сфері освіти.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. З метою подальшого розвитку дослідження плануємо вивчити питання взаємодії загальноосвітнього навчального закладу з громадськими організаціями щодо його ефективного державно-громадського управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакуменко В. Д. Тенденции и факторы влияния трансформаций государственного управления на принятие государственно-управленческих решений / В. Д. Бакуменко // Государственное управление. Электронный вестник. – 2007. – Вып. № 11. – С. 17-26.
2. Бех Ю. В. Державно-громадське управління освітою як синтез зусиль держави і громадянського суспільства / Ю. В. Бех, О. В. Іванілов // Управління освітою / за науковою ред. В. П. Беха; редкол. : В. П. Бех (голова), М. В. Михайліченко (заст. голови) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 546 с.
3. Вебер М. Избранные произведения: пер. с нем. / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 269 с.
4. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX – початок XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. управління : спец. 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / Л. А. Гаєвська. – К., 2010. – 37 с.
5. Грабовський В. А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні: дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. А. Грабовський. – К., 2006. – 233 с.
6. Грабовський В. А. Державно-громадське управління освітньо-ментальними процесами формування громадянського суспільства [Електронний ресурс] / В. А. Грабовський. – Режим доступу : www.academy.gov.ua/news/news/grabovsky_vyup.doc
7. Єльнікова Г. В. Теоретичні підходи до моделювання державно-громадського

управління / Г. В. Сльникова // Директор школи : газета для керівників шкіл. – 2003. – № 40 (280). – С. 10-11.

8. Інструкція повітовим відділам народної освіти та шкільним закладам / Пролетарська освіта. – К., 1920. – С. 51-52.

9. Карамушка Л. М. Принцип гуманізації управління як один з провідних принципів освітнього менеджменту / Л. М. Карамушка // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – № 4. – С. 41-60.

10. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності "Державне управління" / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

11. Пинский А. А. Общественное участие в управлении школой: проблемы и пути их решения [Электронный ресурс] / А. А. Пинский. – Режим доступа : us.cross-edu.ru

12. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (Х ст. – поч. XX ст.): нариси. – К. : Рад. шк., 1991. – 381 с.

13. Романенко М. І. Освітня парадигма : генезис ідей та систем / М. І. Романенко. – Дніпропетровськ : Промінь, 2000. – 159 с.

14. Рябека О. Г. Державно-громадське управління у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за наук. ред. проф. В. П. Беха. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 289 с.

15. Седельников А. А. Управляющий и попечительские советы: сходства и отличия [Электронный ресурс] / А. А. Седельников. – Режим доступа : manager-edu.mcfг-ep.ru

16. Тоффлер Э. Третья волна; пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2004. – 784 с.

Анотація

У статті досліджується проблема становлення державно-громадського управління загальноосвітнім навчальним закладом в Україні. Відстежуються тенденції цього процесу у зв'язку з динамічною трансформацією історичних та соціально-економічних умов суспільного життя.

Ключові слова: демократія, державно-громадське управління освітою, модель державно-громадського управління.

Аннотация

В статье исследуется проблема становления государственно-общественного управления общеобразовательным учебным заведением в Украине. Отслеживаются тенденции этого процесса в связи с динамической трансформацией исторических и социально-экономических условий общественной жизни.

Ключевые слова: демократия, государственно-общественное управление образованием, модель государственно-общественного управления.

Summary

The problem of becoming of state and public administration of comprehensive educational establishment in Ukraine is considered in the article.

Key words: democracy, state and public education management, state and public administration model.

УДК 378.147:004

Г. А. Горшкова,
старший викладач
(Криворізький металургійний інститут,
ДВНЗ "КНУ")

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ MOODLE У ВИВЧЕННІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІМИ ІНЖЕНЕРАМИ-МЕТАЛУРГАМИ

Постановка проблеми. Останнім часом у вищій освіті спостерігається тенденція скорочення аудиторних занять, при цьому частка самостійної роботи збільшується. Для вивчення вищої математики майбутніми інженерами-металургами денного відділення відводиться 180